HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מתני' אולו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור [ב] יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסווס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסווס וטורא [ג]אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרבינין ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן [ד]ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי [ה]ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר [ו]אמרירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא [ז]מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא [ח]חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן כהלכתן תנינא ערוגה

מתני' [א]ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור [ב] יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסווס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסווס וטורא [ג]אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרבינין ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן [ד]ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי [ה]ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר [ו]אמרירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא [ז]מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא [ח]חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן כהלכתן תנינא ערוגה

אצוותא דדיקלא. ל"ל דהוי מין זרעים [א] דהא לקמן אמרינן מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים [ב]:

ואימא הירדוף כי מצה וכו'. גפ' לוב הגזול (סוכה דף לב:) פריך גבי הדס ואימא הירדוף אמר אביי דרכי' דרכי נועם ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סס המות לבהמה הכא נמי ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני שפיר טפי אבל קשה לרשב"ל דלעיל אמר דהירדופני כשר למרור ובפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) משמע דהוי סס המות לבהמה דאמר בהמה שאכלה הירדופני כשירה ופריך היינו הילדפוני היינו סס המות ומשני תרי גווני סס המות:

ערוגה

הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': **ואימא מרור חד.** מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן: **כרישין.** כרתי כרישין של גינה: **כרשי שדה.** שלוויי"ש: **והרמוצה.** מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נא.) מפ' קרא קרקוחאי: **אינן כלאים זה בזה.** אע"ג שיש שם לוי לאחד אינו כלאים בחבירו: **חזרת בחזרת גלין.** וכן עולשין בעולשי השדה [ג](זוגות זוגות כמו שהן שנויין): **וכי תימא כולהו בהדי הדדי קתני.** דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין: **זוגות זוגות.** חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שנינו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא: **מאי.** כולן נזרעין בערוגה אחת דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא יינקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:):

אבל

קנו א ב מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע מ"מ סי' תעג סעיף ה:
קנז ג מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף יד:

לעזי רש"י

ליטוג"א [לייטוג"א]. חסה.
קרישפיל"א. עולש.
מרובי"א. מרובין (מין צמח).
ודיל"א. קנוקנת.
אמירפוי"ל. דקורית (צמח).
פופר"ן [פורפירי"ן]. טלופח, טלף החמור (מין עשב).
אלרשנ"א. לענה.
לייטו"ן. נוזל מעשבים דמוי חלב.
פלדש [פלדי"ש]. היורים.
פופר"ן [פורפירי"ן]. טלופח.
שלויי"ש. בר.

מוסף רש"י

אף ערקבלים. סס מרור (ערובין כג.).

מוסף תוספות

א. עשב הגדל סביב הדקל. תוס' סוכה יג. ואינו גדל מן הדקל. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

מתני' ואילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח רבי. חזרת חסא, עולשין הנדבי, תמכה כך שמה, חרחבינא אסוא דדיקלא, מרור מרריאתא. אמר רבי יוחנן מדברי כולן נלמוד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין. אמר רב הונא הלכה כאחרים דאמרי ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף זהו מרור. רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אמרריתא דדבורא, אמר ליה רבינא מאי דעתיך דמרירן טפי, והא אנן חזרת תנן, וכן תאני בר קפרא ור' שמואל חזרת, ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת רבי. אמר ליה הדרי בי. ש"מ דכולי עלמא מצוה בחזרת דהיא חסא. אימא מרריתא דכופיא. יש מי שאומר המרה של בהמה. ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא, והיא שיבוטא, והוא קולייס האספנין. ודחינן בעינן מרור גידולי קרקע כמצה, דהא הקישו הכתוב על מצות ומרורים. פי' הרדוף הרזיפא. ואסיקנא מרורים כתיב מינין הרבה. אמר **רבה בר רב הונא אמר רב** ירקות ששנינו, כגון חזרת ועולשין ותמכה וחרחבינה וכיוצא בהן, שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מרור, כולן נזרעין בערוגה אחת. דייקינן מינה כי אלו כולן מין אחד הן ואין בהן משום כלאים. ומותיב רבא עליה חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשי שדה, כרישין כו', ואמרינן בסופה כולן

רבינו חננאל (המשך)

נזרעין בערוגה אחת, דדייקינן דוקא חזרת וחזרת גלין דתרוייהו מין חזרת נינהו, הני הוא דליתנהו כלאים בהדי הדדי, הא חזרת ועולשין אע"ג דתרוייהו מין מרור אינון כלאים הוו, וכי תימא הכי קתני כל מין חזרת, וכל מין עולשין, וכל מין כרישין, וכל מין כוסבר, וכל מין חרדל, וכל מין דלעת, אלו כולן ביחד נזרעין בערוגה, והא רב הוא דאמר זוגות זוגות שנינו, כלומר חזרת וחזרת גלין הנה זוג, עולשין ועולשי שדה זוג אחד, כרישין וכרישי שדה זוג אחר, כי האי גונא זוגות זוגות בפני עצמן אינן כלאים, הא כולהו בהדדי כלאים נינהו. ושנינן מאי נזרעין דקאמר רבה בר רב הונא כהילכתן אחד מין כלומר אם בא לזרען בערוגה אחת נותן לכל אחד ואחד כדי עבודתו שלא יהא זרע אחד יונק מגבול חברו שכל אחד מין בפני עצמו הוא.